

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

Työryhmän esitys siitä, että väliaikaisen lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä poliisin tai syyttäjän tulisi ohjata kiellolla suojattava moniammatillisen MARAK-riskinarviointiin tai muuhun vastaavaan riskinarviointiin, jossa arvioidaan vakavan väkivallan uusiutumisen riski ja tehdään kiellolla suojattavalle turvallisuussuunnitelma, on perusteltu ja kannatettava. MARAK-toiminnasta on saatu hyviä tuloksia ja MARAK-riskinarviointia tulisi hyödyntää matalalla kynnyksellä. Samoin on perusteltu ja kannatettava työryhmän ehdotus siitä, että vakavan väkivallan uhan tapauksissa kiellolla suojattavalle tulisi laatia kattava turvallisuussuunnitelma, jossa tapauskohtaisesti arvioidaan tarvittavat turvallisuutta parantavat toimenpiteet.

2. Lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset

Työryhmä ei ole esittämässä muutoksia lähestymiskiellon määrittämisen edellytyksiin. Mietinnössä on kuitenkin kiinnitetty huomiota sosiaalisessa mediassa tapahtuvan häirintään ja epäasiallisen viestinnän haitallisuuteen uhrin kannalta. Jatkovalmistelussa olisikin hyvä pohtia laajemmin lähestymiskieltoasioiden linkittymistä sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan häirintään ja epäasialliseen viestintään.

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen viran puolesta

Työryhmän ehdotus siitä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttäisi kiellon välitöntä antamista, on perusteltu ja kannatettava. Lähestymiskiellon tarve on monissa tilanteissa välitön, jolloin ongelmana on pitkä käsittelyaika käräjäoikeudessa, kun suojaa tarvitseva hakee lähestymiskieltoa käräjäoikeudessa.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä

MLL pitää tärkeänä, että työryhmän ehdottamalla tavalla väliaikaisen lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä poliisi tai syyttäjä ohjaisi lähestymiskiellolla suojattavan moniammatillisen

MARAK-riskinarvioinnin tai muun vastaavan riskinarviointimenetelmän piiriin, jotta kiellolla suojattavalle voitaisiin tehdä kattava turvallisuussuunnitelma.

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

MLL pitää tärkeänä, että ehdotetulla tavalla väliaikaisen lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä poliisilla tai syyttäjällä olisi velvollisuus ilmoittaa kieltoon määrättävälle saatavilla olevista tekijöille tarkoitetuista tukipalveluista. Myös henkilö, jolle lähestymiskieltoa haetaan, tulee ohjata tukipalvelujen piiriin. MLL korostaa tukipalveluiden saatavuuden ja laadun turvaamista koko maan alueella.

6. Oikeudellinen apu

MLL pitää erittäin tarpeellisena työryhmän ehdottamaa muutosta, jonka mukaan tuomioistuimien voisi määrätä lähestymiskiellon hakijalle oikeudenkäyntiavustajan hakijan taloudellisesta asemasta riippumatta, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos.

7. Oikeudenkäyntimaksu

MLL pitää erittäin tärkeänä työryhmän ehdottamaa muutosta, jonka mukaan tuomioistuimimaksulakia muutettaisiin siten, että jatkossa lähestymiskieltoihin mukaiset asiat olisivat aina maksuttomia. Tällä hetkellä monet jättävät hakematta tarpeellista lähestymiskieltoa kuluriskin pelossa.

8. Lasten asema

Työryhmän mietinnössä on selostettu lasten asemaa koskevassa kappaleessa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) velvoitteita (LOS 3.1, 9, 12 ja 19 artiklat) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan velvoitteet. Mainittujen velvoitteiden lisäksi olisi syytä tarkastella laajemmin ihmisoikeusvelvoitteita lasten kannalta, kuten LOS 2, 3.2 ja 6 artiklat, uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 17.1 b-kohta sekä Istanbulin sopimuksen velvoitteet.

Mietinnössä todetaan, että jos vanhempi määrätään lähestymiskieltoon lapsensa suojaksi, kieltoon määrättyllä vanhemmalla ei ole lähestymiskiellon voimassaolon aikana oikeutta tavata lasta tai pitää tähän muuten yhteyttä.

Mietinnössä todetaan, että vain vanhemman suojaksi määrättyllä lähestymiskiellolla ei ole oikeudellisia vaikutuksia kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon tai tapaamisoikeuteen. Lähestymiskiellon peruslähtökohdan mukaisesti yhteydenpitokielto koskee vain sitä henkilöä, jonka suojaksi lähestymiskielto on määrätty. Tästä peruslinjauksesta ei ole työryhmän näkemyksen mukaan syytä luopua, koska lähestymiskieltoasiassa ei ole mahdollista tutkia lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta lapsenhuoltolain edellyttämällä tavalla. Samalla työryhmä toteaa, että lähestymiskielto on kuitenkin otettava yhtenä seikkana huomioon arvioitaessa lapsen huollon ja tapaamisoikeuden järjestämistä lapsen edun mukaisesti. Kuten mietinnössä todetaan lapsenhuoltolain 10 §:n mukaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Ratkaisua tehtäessä on otettava muun ohella

huomioon lain 1 §:n 2 momentissa säädetty velvoite suojella lasta väkivallalta, johon sisältyy velvoite suojella lasta myös puolisoiden väliseltä, lapseen suoraan kohdistumattomalta väkivallalta.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklan mukaisesti lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste kaikissa lasta koskevissa toimissa. Lapsen edun ensisijaisuuden periaate on huomioitava myös lähestymiskieltoa koskevissa asioissa. Veloitteen tehokas täytäntöönpano edellyttää, että kansalliseen lainsäädäntöön on kattavasti sisällytetty lapsen edun ensisijaisuuden periaate. Tämän vuoksi MLL esittää, että lähestymiskieltolakiin kirjataan säännös, jonka mukaan lähestymiskieltoa koskevassa asiassa on otettava huomioon lapsen etu, jos kiellolla suojataan lasta tai hänen kanssaan samassa taloudessa asuvaa henkilöä. Lapsen etu on arvioitava tapauskohtaisesti. Lain perusteluissa on syytä tuoda niitä seikkoja, joita lapsen edun arvioinnissa on asiassa otettava huomioon.

Kuten työryhmän mietinnössä todetaan, lähestymiskiellon voimassaolon aikana tapahtuva vanhempien välinen yhteydenpito on ongelmallista kiellolla suojattavan turvallisuuden ja lähestymiskiellon tehokkuuden kannalta. Työryhmän ehdotus siitä, että lähestymiskieltolain 3 §:n 4 momentin poikkeussäännöstä tulisi selventää niin, että se ei koskisi ennakoitavissa olevia lapsiin liittyviä yhteydenottoja, vaan ainoastaan ennalta arvaamattomia tilanteita, on kannatettava.

MLL yhtyy työryhmän näkemykseen, että silloin, kun se on kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi tarpeen, tapaamisia koskeva yhteydenpito tulisi järjestää niin, että vanhemmat eivät olisi suoraan yhteydessä toisiinsa. Tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopimiseksi tapahtuvan yhteydenpidon tulisi tapahtua esimerkiksi sosiaaliviranomaisten välityksellä (valvotut vaihdot). Tämän toteutuminen edellyttää aktiivista neuvontaa ja ohjausta sekä palveluiden turvaamista koko maan alueella.

9. Lähestymiskiellon valvonta

Esityksessä ehdotetaan, että uutena keinona hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojelemiseksi otettaisiin käyttöön sähköisesti valvottu lähestymiskielto. Tuomioistuimien voisi päättää, että laajennettuun lähestymiskieltoon liitettäisiin sähköinen valvonta, jos sähköinen valvonta olisi välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Lähestymiskiellon sähköinen valvonta lisäisi suojattavan henkilön turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Valvonta tehostaisi lähestymiskiellon noudattamisen valvontaa. Sähköinen valvonta on vakavissa tilanteista kannatettavaa.

10. Lähestymiskiellon rikkominen

Työryhmä ehdottaa, että myös lähestymiskiellon rikkomista koskeva asia olisi käsiteltävä kiireellisenä. MLL pitää ehdotusta erittäin tärkeänä, sillä lähestymiskiellon tehokkuuden kannalta on välttämätöntä, että kiellon rikkomista koskeva rikosasia käsitellään kiireellisenä kaikissa rikosprosessin vaiheissa. Tällä hetkellä rikosprosessin hitaus lähestymiskiellojen rikkomisissa on merkittävä lähestymiskiellon tehokkuutta heikentävä tekijä.

11. Ehdotuksen vaikutukset

Työryhmän mietinnössä yhteiskunnallisia ja ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia koskeva jakso (s. 66) on jäänyt hyvin pintapuoliseksi eikä lapsivaikutuksia ole tarkasteltu. Asian jatkovalmistelussa lapsivaikutukset tulee arvioida.

Lapsivaikutusten arvioinnin tueksi on osana Kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa tuotettu Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille (Iivonen, Esa – Pollari, Kirsi) Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163343>

12. Muuta

-

Iivonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry